

אליה ליבוביץ | בחזרה למגדל השן

הפילוסוף היווני אפלטון, היכול להיחשב כאבי המחשבה האנליטית בעולם המערבי, ייסד באתונה בשנת 387 לפני הספירה את בית מדרשו - "אקדמיה". המוסד התקיים כ-900 שנה ונסגר סופית ב-529 על ידי הקיסר הביזנטי הדתי יוסטיניאנוס - בעיקר מפני שנחשב כיסוד פגאני באימפריה, כגורם המפיץ דברי כפירה ומינות בעולם. על פי המסורת, על שער האקדמיה היה חקוק: "בל ייכנס בשער זה מי שאינו יודע גיאומטריה". ליתר דיוק, הכתובת היתה כנראה: "בל ייכנס בשער זה מי שאינו מוכשר לעסוק בגיאומטריה". זהו הבדל קטן אך מהותי.

הפעילות החברתית במדינה המודרנית ממוקדת סביב כמה מוסדות מרכזיים, כגון ממשלה, צבא, בית ספר, טלוויזיה, בית משפט, אוניברסיטה, בנק, בית חולים, בית כנסת. בשער הבניין, הפיסי או הדמיוני, שבו שוכן כל אחד מהמוסדות האלה חקוקה כתובת, המעלה על הדעת את הכתובת מעל לשער של אפלטון. למשל, על שער הכניסה לבית הממשלה כתוב: בל ייכנס בשער זה מי שאינו יודע מה טוב למדינה. על שער הצבא כתוב: בל ייכנס מי שאינו יודע איך כובשים יעד מבוצר. לבית החולים נכנסים, פרט למטופלים, רק אלה היודעים לרפא, וללשכת השופטים בבית המשפט נכנסים רק מי שיודעים מהי מידת הצדק. לחדרי הנהלת הבנק נכנסים רק אלה היודעים איך משקיעים כסף, ועל שער האיצטדיון כתוב שאין כניסה למי שאינו יודע להשחיל כדורים לסל. על שער בית הכנסת חקוק, שאליו לא יבוא מי שאינו יודע מה רוצה אלוהים.

יש מוסד אחד, היחיד במדינה, שעל שערו חקוקה כתובת אחרת - אוניברסיטת המחקר. והכתובת היא: אל ייכנס בשער זה מי שיודע. אכן, בניגוד לכל יתר המוסדות בעולם, שכולם התאגדויות של בני אדם שיודעים, אוניברסיטת המחקר היא מוסד של אנשים שאינם יודעים. מקצועם של אנשי סגל האוניברסיטאות ותוכן חייהם הוא החיפוש הנצחי אחר ידע.

בעולם שבו החיים הם מאבק להישרדות אלה שאינם יודעים הם טרף קל לאלה שיודעים. זאת הסיבה לכך, שעם הולדת האוניברסיטה באירופה של ימי הביניים היא מיד הוקפה בחומה ונבנו בה מגדלי שן, להגנת אלה שאינם יודעים מפני אלה שיודעים.

את זאת עשו מיעוט קטן של אנשים בעלי כוח, שהבינו שבעולמנו התחרותי, רווי המאבקים והמלחמות, יש יתרון עצום לחברה המקיימת ומתחזקת אכסניה מוגנת לאנשים שאינם יודעים ורוצים לדעת. אנשים בעלי כוח ובאותה עת גם בעלי תובנה זו היו מאז ומעולם מיעוט קטן בכל חברה, וכך גם במדינת ישראל.

במדינה המודרנית הביטחון הפיסי, המסופק על ידי המשטרה והצבא, מוענק לכל, לאלה שיודעים ולא להם שאינם יודעים כאחד. לכן החומה ומגדל השן הפיסיים נותרו באוניברסיטאות העתיקות כאתרים היסטוריים ותיירותיים בלבד. לא כן ביטחון האוניברסיטה כמוסד. כאן סכנת הקיום לא רק שלא פחתה, אלא נראה שאף גברה בדור האחרון; בעולם כולו ובישראל בפרט.

הדורות הראשונים הכירו בסכנה האורבת לאוניברסיטה, ולכן הקימו סביבה חומות ומגדלי שן מודרניים. כך, למשל, נבראו בישראל הוועדה לתכנון ותקצוב של המוסדות להשכלה גבוהה והוועדים המנהלים של האוניברסיטאות. תכליתם העיקרית היתה הגנה על המרחב האקדמי האוניברסיטאי החלוש והשבירי מפני הכוח הדורס של דעת הרוב, מפני התעמולה הפוליטית והמסחרית ואל מול כוחות השוק הכלכליים והשלטוניים.

בשנים האחרונות חלה בישראל ירידה חמורה בהבנת מקומן של אוניברסיטאות המחקר

בתרבות האנושית ושל תרומתן החסרת תחליף לחוסנה החברתי של המדינה ואף לקיומה הפיסי. גישה זו מלווה, כמעט בהכרח, באי הבנה של תפקיד מנגנוני ההגנה שנבנו סביב האוניברסיטאות. אי הבנה זו היא גם נחלת חלק מאלה האמורים להיות נדבכים חשובים בחומות המגן, ואין היא פוסחת על חלק מאנשי סגל האוניברסיטאות.

בלחץ ההולך וגואה של מכבש הכוחות החיצוניים - חלקם עוינים ממש את האוניברסיטה - מנגנוני ההגנה הקיימים אינם מחזיקים מעמד. הסדקים בחומות נהפכים באחרונה למפולות של ממש.

לפיכך, ובניגוד כמעט מוחלט לסיסמאות הפופולריות הנשמעות מכל עבר, יש לומר עתה בפה מלא: למען עתיד אוניברסיטת המחקר הישראלית ולמען הרווחה והביטחון של כלל החברה בישראל יש צורך להכניס את האוניברסיטה בחזרה למגדל שן, ואף לבנות סביבו גדר הפרדה גבוהה מבטון.

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון